

na nivo predmoderne plemensko-ratničke kulture borbe protiv Turaka, "okupatora", "neprijatelja" itd.

Mojmir Križan

Recenzija

Balkan Forum,

*An International Journal of Politics,
Economics and Culture*

Vol. 1, No. 2, March 1993

Novinsko izdavačko poduzeće Nova Makedonija iz Skopja, Republika Makedonija, započelo je krajem 1992. godine izdavati na engleskom jeziku međunarodni časopis za politiku, ekonomiju i kulturu *Balkan Forum*. Pojava drugog broja časopisa na više od 300 stranica priloga svjedoči da je riječ o voluminoznom tromjesečniku širokog dijapazona interesa. Nastojeći dugoročno ostvariti unutarnju koherenciju časopisa glavni urednik Risto Lazarov profilirao je jedanaest cjelina: Forum, Fokus, Studije i eseji, Yu kriza, Pogledi, Paralele, Dokumenti; Pregled knjiga - Bibliografija, Popis primljenih knjiga, Autorski sažeci i Bilješka o autorima.

Reprezentativni međunarodni skup autora uvjetovao je stanovitu šarolikost priloga, posebno kad je riječ o njihovim znanstveno teorijskim dosezima i uporabljivosti. Čini se da je to rezultat, prije svega, zahtjeva trenutka i prostora u kome se *Balkan Forum* pojavljuje, pa stoga ne i nužno negativna oznaka. Dinamična i turbulentna zbivanja u kojima se nalazi makedonsko društvo jasno se daju prepoznati na svakoj objavljennoj stranici. Jednom riječju, pojava ovog časopisa i njegova svrha plod su i odraz svijesti o važnosti internacionalizacije državotvorne faze razvitka makedonskog društva kao uvjeta opstanka.

U namjeri predstavljanja makedonskog identiteta i njegove političke, ekonomske i kulturne zrelosti pribjeglo se otvaranju svojevrsnog međunarodnog publicističkog okruglog stola. Dalekovidno procjenjujući kako je ovakav projekt integralni dio procesa makedonskog otvaranja prema vanjskom okruženju izdavač već u drugom broju časopisa otvara uvodne stranice vođama balkanskih država.

Polazeći od namjere poticanja regionalnog dijaloga na Balkanu redakcija časopisa postavila je pet pitanja čelnicima balkanskih država:

1. Balkan prolazi još jednu burnu etapu svog razvitka, usloženu radikalnim promjenama. Kakva je vaša procjena promjena u vašoj zemlji i na Balkanu? Kako izgleda politička slika vaše zemlje i ovog područja? Koje su glavne točke preobrazbe te koje su prepreke i teškoće u izgradnji novih odnosa?

2. Krize koje izjedaju balkansko tkivo stvorile su proširene metastaze. Balkan je još jednom doživljen kao jabuka razdora i bačva baruta. Kako se može zaustaviti i spriječiti širenje kriza?

3. U svim balkanskim zemljama bez iznimke naglašena je europska razvojna opcija i odlučnost pridruživanja europskom povezivanju. S druge strane - primjer bivše Jugoslavije najbolje to pokazuje - u ovom području na djelu je dezintegracija. Kako i gdje se ove dvije tendencije mogu susresti i biti pomirene? U kojoj su mjeri europski integracijski procesi doista prilika i stalna orijentacija za Balkan te u kojoj mjeri su oni samo svakodnevna politička parola?

4. Dugo vremena se ponavljalo da Balkan zaostaje u razvitku. No, ne postoje predodžbe o njegovom razvitku ili je njihov broj neznatan. Kako se mogu osvijestiti razvojne mogućnosti ovog područja? Kakvi su njegovi kratkoročni i dugoročni izgledi?

5. Budućnost ovog područja nesumnjivo ovisi o poticanju i jačanju suradnje - podjednako bilateralne i multilateralne -

među balkanskim zemljama. Kakvi su izgledi takve suradnje? Koji su konkretni prijedlozi i inicijative vaše zemlje u tom pogledu?

Bugarski predsjednik Željko Želez prvi je odgovorio na postavljena pitanja naglašavajući bugarsku odanost miroljubivom putu rješavanja problema u području te osuđujući sve akte nasilja i terora. Želez smatra kako je moguće "sasvim jasno i jednostavno" spriječiti širenje kriza tako da "sve zemlje u području, podjednako na unutarnjem i vanjskopolitičkom planu, trebaju strogo poštivati međunarodne dokumente o ljudskim pravima i slobodama, Povelju Vijeća Europe te također Povelju i rezolucije Ujedinjenih naroda". Uvjet međusobnih odnosa je priznavanje nepovredivosti granica na Balkanu, uključujući nepovredivost granica među bivšim jugoslavenskim republikama. U isto vrijeme Želez se zauzima za mnogo učinkovitije korištenje svih mogućih sredstava koja stoje na raspolaganju UN i Vijeću Europe, uključujući i vojna, kako bi se izbjegla opasnost širenja vojnih sukoba i građanskog rata.

Kada je riječ o europskim integracijskim procesima Želez drži kako nije riječ samo o realnoj mogućnosti i trajnoj opciji balkanskih zemalja, "već o jedinoj razumnoj alternativi za ovo područje, zbog koje je vrijedno biti političarem". Glede razvitka Balkana Želez procjenjuje da nije zaustavljen jer cijelo područje prolazi tranzicijsko razdoblje. Proces tranzicije još nije dovršen te se odvija u uvjetima ekonomske krize, etničkih napetosti i otvorenih vojnih aktivnosti što sve zajedno skriva razvitak Balkana kao cjeline. Kratkoročno gledajući, razvojni izgledi ovise o smirivanju emocija, prestanku vojnih djelovanja, normalizaciji odnosa među pojedinim državama, prevladavanju etničkih sukoba, dok dugoročno, ovise o sveobuhvatnom razvitku veza i suradnje među balkanskim narodima te povezivanju unutar europskih struktura i zajedničkog europskog razvitka.

Bugarski je stav da postoje velike mogućnosti za dvostranu i višestranu

suradnju među balkanskim narodima, "iako se njeno praktično ostvarenje suočava sa mnogim teškoćama". Nakon što se oslobodila negativnog nasljedstva prošlosti u odnosima sa susjedima demokratska Bugarska danas zagovara "poštenu i otvorenu politiku koja neće biti nauštrb bilo koje zemlje u području".

Prilog poznatog njemačkog pisca G.Grassa literarno je propitivanje suvremenog europskog sukoba onih koji zagovaraju uspostavu novih granica i onih koji sanjaju o Europi bez granica osjećajući se jedino Europljanima.

U poglavlju Studija i eseja Ivan Toševski osvrće se na Deklaraciju UN o ljudskim pravima koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, religioznim i jezičnim manjinama donešenoj početkom prosinca 1992. godine na jednoj od posljednjih sjednica 47-og zasjedanja generalne skupštine UN. Ovim dokumentom (integralni tekst Deklaracije nalazi se u prilogu studije), jedinim kojeg je do sada svjetska organizacija u cjelosti posvetila ovom problemu, zarvara se jedno dugotrajno razdoblje relativne suzdržanosti te otvara nova povijesna etapa veće brige i sudjelovanja međunarodne zajednice u ovom području. Prema sudu Toševskog, deklaracija nije ispunila očekivanja onog dijela svjetskog političkog mnijenja koji je zagovarao te će i dalje zagovarati mnogo radikalnije uključivanje UN u rješavanje manjinskim konfliktnih stanja. S druge strane, vjerojatno je i podjednako razočaranje Deklaracijom dijela onih snaga koji je vide, ne samo kao još jedno priopćenje, već i kao izravni ulazak svjetske organizacije u još jednu "domaine reserve" nacionalne države.

Direktor Instituta za međunarodne studije iz Sofije Emil Minčev u eseu pod naslovom "Europa, Europska zajednica i Balkan - nužnost nove strategije integracije" propituje novo europsko stanje u svjetlu posljedica propasti komunističke paradigme i nastanka nove nestabilnosti uzrokovane postkomunističkim podjelama koje ozbiljno ugrožavaju cilj europskog ujedinjenja. Minčev nalazi da se interesi Europe

Europske zajednice u postizanju stabilne nekonfliktne tranzicije Istočne Europe ka demokraciji i tržišnom gospodarstvu te uklanjanju konfliktnih potencijala sposobnih izazvati unutarnju i vanjsku katastrofu skupnom zajedničkom europskom akcijom, preklapaju sa interesima Europe novih demokracija u točki gdje se kreira mehanizam koji će osigurati njihovu integraciju unutar europskih struktura i institucija. Istovremeno novom arhitekturom osigurava se novim demokracijama pristup modernim tehnologijama i transferu kapitala te uspostavlja sklad sa interesima Europe u dosizanju mira na prostoru raspalih imperija.

Pitajući da li u pitanjima integracije i dezintegracije EZ i Balkan idu u suprotnim smjerovima, Minčev naglašava nužnost i hitnost zasnivanja nove zajedničke europske strategije integracije koja neće robovati stereotipijama o regionalnom pristupu, obvezi EZ za izvlačenjem Balkana iz krize i čak plaćanja njegove obnove te nesposobnosti balkanskih zemalja da međusobno surađuju.

Profesor međunarodnog prava i predsjednik srpskog Vijeća europskog pokreta Vojin Dimitrijević raščlanjuje u prilogu pod naslovom "Etničko razumijevanje postkomunističke nacionalne države" ustavnopravne pretpostavke onoga što je Hayden nazvao "ustavnim nacionalizmom".

Profesor povijesti na atenskom sveučilištu Antonis Liakos u prilogu pod naslovom "Balkanska kriza i nacionalizam" u maniri razvojne teorije razgrađuje neke grčke tendencije korištenja koncepta nacionalne ideologije u sprezi sa političkim autoritetima a na obostranu korist. Prije svega riječ je o pokušaju stvaranja posebne nacionalne mitologije Sjeverne Grčke (makedonsko pitanje) koja je plod i uzrok predrasuda što u konačnici idu za tim da dokažu kako pravo nacije ovisi o starosti njenog podrijetla. Liakos nalazi razloge najnovijeg porasta grčkog nacionalizma u općim razlozima eksplozije nacionalizma u naše doba te u načinu na koji su ovi razlozi postali isprepleteni sa razvitkom grčkog društva u poslijeratnom razdoblju.

Naime, neuspjeh modernizacije grčkog društva osamdesetih godina doživljen je kao nacionalno razočarenje te je "nacionalno buđenje" posljednjih godina odigralo ulogu skupne psihološke kompenzacije. Valja napomenuti kako se svo vrijeme pod modernizacijom podrazumijeva ekonomski i tehnokratski koncept, ne i modernizacija vrijednosnog sklopa. Stoga Liakos upozorava kako je nacionalni identitet modernog grčkog društva snažno ugrožen ukoliko prevladava nacionalistička retorika bez sadržaja temeljena na povijesnim kalupima prošlosti koji su po definiciji selektivni. Iskustvo dviju suvremenih grčkih diktatura jasno upozorava do čega dovodi korištenje i ideološka nedostatnost dogmi na unutarnjem i vanjskopolitičkom planu.

U poglavlju koje se bavi jugoslavenskom krizom tri autora bave se njenom genezom i pojedinim aspektima. Švedski profesor Carl-Urlik Schierup u prilogu pod naslovom "Preludij za pakao" istražuje procese ekonomske dezintegracije i političke fragmentacije Jugoslavije zaključujući kako su silnice ekonomske dezintegracije realnog socijalizma prethodile suvremenom raspadu po etnonacionalnoj crti.

Skopski profesor međunarodnog prava Vladimir Ortakovski u svom prilogu pod naslovom "Primjena međunarodnog humanitarnog prava u oružanim sukobima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini" analizira vrlo aktualno pitanje zagovarajući što brže ustanovljenje međunarodnog suda za ratne zločine koji bi imao ovlasti kako to predviđa Konvencija o prevenciji i kažnjavanju zločina genocida. Autor smatra kako bi što brže kažnjavanje ratnih zločinaca neposredno pridonijelo prestanku oružanih sukoba koji još uvijek traju.

Skopski sociolog Slavko Milosavljević objavio je iz šire studije pod naslovom "Istočna Europa između egalitarizma i demokracije" onaj dio koji se tiče Jugoslavije u razdoblju 1990—1992. godina.

U poglavlju "Pogledi" objavljeni su prilozi Radovana Vukadinovića "Hrvatska vanjska politika", Ksente Bogoeva "Nacr

globalnog predstavljanja makedonskog gospodarstva" te Leonarda Agora "Problemi gospodarskog razvitka Albanije".

Prema mišljenju profesora Vukadinovića hrvatska vanjska politika mora promovirati interes Hrvatske u svijetu, stvarati uvjete za razvitak uzajamno korisnih odnosa te unapređivati rast Hrvatske kao države polazeći od temeljnih ciljeva mira, stabilnosti i prosperiteta. Ove aktivnosti trebale bi se organizirati, sustavno i koordinirano sa svim sudionicima iz Hrvatske na međunarodnoj sceni. Hrvatska vanjska politika trebala bi se uspostavljati imajući na umu više unutarnjih i međunarodnih aspekata koji determiniraju položaj Hrvatske unutar međunarodne zajednice.

Poglavlje "Paralele" sadrži povijesni prilog Osmana Okayara o otomanskim i sveturkim snovima u doba raspada Otomanskog imperija s početka stoljeća; lingvističku studiju Petra Hr. Ilievskog o položaju starog makedonskog jezika i sadašnjem imenu makedonski te kratku komparativno-lingvističku raspravu Victora A. Friedmana, balkanologa iz SAD, o balkanskim obilježjima koje simbolizira raznovrsnost unutar jedinstva.

Na kraju u poglavlju "Dokumenti" objavljuje se niz dokumenata vezanih uz Londonsku konferenciju o bivšoj SFR Jugoslaviji održanoj u kolovozu 1992. godine.

U zaključku može se kazati kako Balkan Forum ispunjava svoju glavnu svrhu te predstavlja vrijedan i informativan izvor za one koji se bave balkanskim problemima.

Ante Barišić

Recenzija

Vjekoslav Miličić

Pravo i metodologija prava

Zagreb, Alinea 1992, 148 str.

Recentna zakonodavna previranja u Republici Hrvatskoj, uz mnogo štošta drugoga, donijela su sa sobom i teorijski zanimljiv nusproizvod: prigodu da se do krajnjih granica provjeri ispravnost gotovo 150 godina starog stava L. H. von Kirchmanna da "tri ispravljene riječi zakonodavca pretvaraju čitave pravne biblioteke u smeće" (str. 90). Čak i ako ovaj sud (u normalnim okolnostima) razborito uzmemo kao stilsko preuveličavanje, on ostaje kao trajna opomena naraštajima pravnika - kao memento koji je u domaćoj pravnoj stvarnosti zastrašujuće sankcioniran činjenicom da se drugi dio hiperbole počeo doslovno ostvarivati. U situaciji u kojoj se kao anomalija ne doživljava činjenica da je zakonodavac promijenio tri riječi zakona, već činjenica da je u zakonu ostavio (više od) tri riječi nepromijenjene, mnogi je hrvatski pravnik zacijelo čeznutljivo upravio pogled drugim profesijama, zavidno promatrajući svoje kolege biologe, matematičare i arhitekta, čija znanja, jednom stečena, vremenom ne gube svoje važenje - eventualno podliježući tek povremenim revizijama prvenstveno kvantitativne naravi. Abruptna mijena zakonodavstva, praćena deklaratornom i/ili stvarnom promjenom poimanja uloge prava i države postavlja odista težak test pravnoj literaturi - test na kojem padaju desetine knjiga, na kojem se poglavlja ruše kao kule od karata, a na kojem nitko ni ne broji stranice koje su se, bez mogućnosti popravka, bespovratno preselile u ropotarnicu povijesti. Rečenice koje i u novim uvjetima mogu glasiti onako kako su glasile, pasusi koji traže tek manje stilske izmjene, te